

Данјан Чен

Шангајска ПРИНЦЕЗА

Како је успела да преживи – поносна и достојанствена

Превео са енглеског
Драган Миленковић

просвета

■ Laguna ■

Naslov originala

Chen Danyan
Shanghai Princess

上海的金枝玉叶

Copyright © 1999, Chen Danyan

Translation copyright © 2016 за српско издање,
Просвета и Лагуна

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Шангајска
ПРИНЦЕЗА

Садржај

Прво поглавље	
1910 – Пар белих ципелица	10
Друго поглавље	
1915 – Кинески ресторан „Шангај“	22
Треће поглавље	
1920 – Школски дани у Шангају	34
Четврто поглавље	
1928 – У кинеској одећи, а говори енглески	48
Пето поглавље	
1931 – Велика кућа у Улици Луцерн	62
Шесто поглавље	
1932 – Отац умире	72
Седмо поглавље	
1933 – Студенткиња Универзитета Јенђинг	76
Осмо поглавље	
1934 – Растанак	86
Девето поглавље	
1934 – Дивна али тврдоглава девојка се удаје	92
Десето поглавље	
1934 – Љубавна прича	102
Једанаесто поглавље	
1935 – Сан девојке из добростојеће породице	114
Дванаесто поглавље	
1944 – Шта се догодило с њеним осмехом?	128
Тринаесто поглавље	
1945 – Како дошло, тако и отишло	136

Четрнаесто поглавље	
1946 – Полијана	146
Петнаесто поглавље	
1948 – Тамна страна Месеца еlegantне госпође. . .	154
Шеснаесто поглавље	
1951 – Сувише наивна да предвиди будућност . . .	164
Седамнаесто поглавље	
1954 – Поново запослена жена	170
Осамнаесто поглавље	
1955 – Дејзи почиње да носи панталоне	174
Деветнаесто поглавље	
1955 – Двоструки живот	180
Двадесето поглавље	
1957 – Поред украсне стене у врту.	190
Двадесет прво поглавље	
1958 – Најдужи дан.	198
Двадесет друго поглавље	
1958 – Осмех на отеклом лицу	216
Двадесет треће поглавље	
1961 – Сцена на балкону.	230
Двадесет четврто поглавље	
1961 – Бадње вече.	240
Двадесет пето поглавље	
1962 – Златни тост на пећи са куглицама угља . . .	250
Двадесет шесто поглавље	
1962 – Веслање са оба весла.	260
Двадесет седмо поглавље	
1964 – Лонац је искипео	270
Двадесет осмо поглавље	
1968 – Чинија резанаца	282

Двадесет девето поглавље	
1969 – Понос и истрајност	298
Тридесето поглавље	
1971 – Часно пензионисање	310
Тридесет прво поглавље	
1974 – Бака је посебна	316
Тридесет друго поглавље	
1976 – Поновна удаја	322
Тридесет треће поглавље	
1977 – Приватни часови енглеског	328
Тридесет четврто поглавље	
1982 – Дејзи – саветник за енглески	340
Тридесет пето поглавље	
1983 – „Види се како радим“	348
Тридесет шесто поглавље	
1986 – Џорџ се враћа	354
Тридесет седмо поглавље	
1989 – „Одакле да почнем данас?“	362
Тридесет осмо поглавље	
1990 – Повратак у детињство	368
Тридесет девето поглавље	
1996 – Дејзи и Сунглин	376
Четрдесето поглавље	
1998 – Бог брине о њој	384
Поговор	397
Данјан Чен: „Шангајска принцеза“	401

* ПРВО ПОГЛАВЉЕ *

1910

ЈЕДНОГОДИШЊАКИЊА

Сиднеј

一岁, 悉尼

那双白色的软底鞋

ПАР БЕЛИХ ЦИПЕЛИЦА

Посијојала су два врџа. Први смо називали Ружичњак. Дада је волео цвеће, посебно руже, ња је врџ био њрејун разних сорџи.*

На крају овој врџа била је сеница с решејкама од дашчица њреко којих су се њењале и њружале различитџе врсије ружа.

Иза сенице је био друји врџ. У средини је био њравњак, окружен цвејџним лејама.

* Дада – тата у шангајском дијалекту. (Прим. прев.)

Дејзи Квок ведро гледа у објектив фото-апарата на свој први рођендан, 2. априла 1910. у Сиднеју у Аустралији.

Био је 2. април 1910. године. Можда је са високог аустралијског дрвећа лишће тада већ било опало од сунца и ветра. Да ли су и хризантемама већ били отпали пупољци, као у старој енглеској песми о ружама*? Била је то једна од безбројних аустралијских јесени.

Немам начина да све то сазнам.

Нити је девојчица са фотографије могла да се сети тога. Пружила је руку према фотографији на којој је забележен њен изглед на дан првог рођендана, и тог 24. септембра 1998. узвикнула:

„Да ово, можда, није моја ћерка? Не могу да верујем да је ово моја прва рођенданска фотографија!“

Додирнула је искривљеним прстом девојчицино чело на фотографији, глатко као да је од порцелана.

Да ли је фотографска радња имала дрвени под, као што су то некада имале старе радње? Да ли се њена бела чипкана хаљиница гужвала? Јесу ли за фотографисање

* The Last Rose of Summer, песма Томаса Мура. (Прим. прев.)

коришћене фотографске плоче? Је ли дуго трајало? Да ли је девојцици било тешко да позира тако мирно и озбиљно? Нико то сада не зна. Отац ју је, заједно с мајком, одвезао до фотографа, али он је 1932. умро у Шангају, у време када је она већ била привлачна девојка, студенткиња Универзитета Јенџинг. Кад јој је мајка 1947. умрла у Шангају, она је била лепа, млада, удата жена и имала је двоје деце. Успомене на ове догађаје у Улици Кембел у Сиднеју нестале су заувек са смрћу њених родитеља.

Родила сам се у Улици Кембел у Сиднеју 2. априла 1909. године. Била сам седмо дете. Касније смо се преселили у Улицу Даулин, у кућу преко врата великог парка. Сећам се да сам, док смо били у тој кући, имала дифтерију и да сам је пренела Едију и Персију. Мислим да сам лежала у постељи на трему, како би ме изоловали од других. Кад сам имала четири или пет година, преселили смо се у Улицу Кројдон број 2 у Пијершаму. Тада је кући био бунар. Имала је два врата, велики кокошињак, јолубарник, шталу за наша два коња и двориште у коме је био бунар. Бунар, наравно, није више био у употреби.

Носила је хаљину од беле чипке. Била је седмо дете, а њени имућни родитељи желели су да има своју прву рођенданску фотографију, као подсетник на њен животни почетак. Да ли су јој тада пожелели да живи сто година? Буцмаста и спокојна, носила је ципеле које су се суочавале са фото-апаратом без и зрна прашине на себи. Једва да је тада могла да хода, па њене

ципеле ништа није ни могло да запрља. Можда јој је отац рекао:

„Насмеши се, Дејзи, душо.“

Њен отац, дошљак који се у свет отиснуо из породичног дома у области Џунгшан* у Кини а до благостања доспео продајом воћа, највише је волео то своје седмо дете. Њен креветац су поставили поред његове спаваће собе, тако да је могао да је обилази ноћу. Нисам могла ништа више да сазнам о догађајима из 1910, али је у нацрту својих мемоара Дејзи оставила детаљан опис њихове старе куће.

КУЋА У КОЈОЈ СМО ЖИВЕЛИ (Улица Кројдон бр. 2, Питершам, Сиднеј)

Добила сам ѝисмо од мој брајџа Џорџија (надимак од имена Џорџ), док сам била у Хонолулуу, у коме ми каже да има фоџоџрафију наше сџаре ѝородичне куће у Аусџиралији. Замолила сам џа да ми је ѝошаље, јер ми је сама весџи о џоме ѝризвала мноџо усџомена. Џорџи је оџиуџовао у Сиднеј да обиђе кућу која се још џамо налази. Имала сам осам џодина када смо оџишили из Аусџиралије, али се и даље живо сеђам џе куће.

Од џавне кайџе сџаза је водила до улазних врајџа. Међуџим, ја сам увек улазила у кућу џако шџо бих од кайџе кренула десно и кроз врџи сџиџла до задњих улазних врајџа. Посџојала су два врџа. Први смо називали Руџичњак. Дада је волео цвеће, ѝосебно

* Џунгшан (中山) – град-префектура у области Гуангдунг, са око 2 милиона становника. Град је један од ретких у Кини који је назив добио по некој личности. Име Сун Јат Сена (1866–1925), оснивача модерне Кине, на мандаринском има сличан изговор. (Прим. прев.)

руже, ња је врџи био љрејун разних сорџи. На крају овој врџи налазила се сеница са решејкама од дашчица, љреко којих су се љењале и љружале различитџе врџије ружа. Иза сенице је био друџи врџи. У средини је био љравњак, окружен цвејним лејама.

Поред џој врџиа било је оно шџо смо звали „дворџиџе са бунаром“, јер је у дворџиџу био бунар, наравно џојџуно без воде. Из џој врџиа мојла сам да уђем у куђу, љењуђи се уз неколико сџејеника, који су водили до заџворене веранџе. Иза дворџиџа са бунаром биле су шџале у којима смо држали два џонија. Кајџија овој дворџиџа служила је као задњи улаз, кроз који су мојле да љрођу чезе и наша лака зајрежна кола.

То је била сџаромодна једносџрајна куђа. Каџ смо се уселили, у куђи су џосџојале инсџалације за џас, али смо ми веђ џаџа корисџили елекџричну сџрују.

Улазна врајџа водила су у дујачки ходник. На левој сџрани био је дневни боравак или салон, веома велика љросџорија. Сеђам се да је била довољно велика да се у њој смесџе два комџлеџа намешџаја. На друјој сџрани ходника биле су две собе. Прву смо звали сџудио. У њој је био дујачки сџо на коме је шџаџа држао албуме са фојоџрафијама својих сџарџх џознанџка. Каџа би му долазили у џосеју, лисџали су их заједно и џодсеђали се сџарџх дана џеџајуђи слике. Нас млађе џи албуми нису мноџо инџересовали, али их је даџа смџрао грајоџеним, џа их је чак џонео са собом каџа смо се врајџили у Кину.

Ове љри љросџорије смо корисџили рејко, осим за сџеџијалне љриџике, џосебно за недељне ручкове, које ћу ојсасџи касније. Доручковали смо и ручали у кухињи, а вечера је служена у шџриезарији. Пошџо је наша слушкиња била Аусџраџијанка, џо љравилу

смо јели заѿадњаѿку храну. Поред кухиње је била вешерница. У кухињи је био сѿоредни улаз у кућу. Он је водио на сѿазу, која се завршавала исѿред ѿредњеѿ дела куће (Улица Кројдон). То је било ѿриземље.

Сѿейенишиѿе на крају ходника водило је у још два мања ходника, од којих је један био нижи од друѿиѿ. Већи, са десне сѿране, водио је ѿрема ѿредњем делу куће, ѿде је било ѿѿи сѿаваћих соба. Прве две, које су ѿледале на улиѿу, биле су очева и мајѿина соба. Поред ѿаѿиѿине собе са десне сѿране ходника биле су Леонова и Волијева соба. Насуѿроѿи ѿима биле су две мање собе, једна за Едија, а друѿа за Перли и Елси. Ја сам сѿавала у ѿаѿиѿиној соби, а Џорѿи у маминој.

Друѿи ходник ѿоред двеју соба водио је до куѿаѿиѿила и ѿоалѿѿа. Перси је био у ѿрвој соби, док је друѿа била за служавку.

Моѿла бих овде да додам да су ѿаѿиѿина и мамина соба излазиле на дуѿаѿку веранду, која је ѿледала на Улиѿу Кројдон. Таква је била кућа, онако како је се ја сећам.

Овај опис оштар је контраст добу Културне револуѿије, која је избила 1966, када су Дејзи и ѿен син Џунгѿенг били истерани из своје куће и приморани да живе у поткровљу. У том поткровљу кров је прокишњавао. Избачени су из куће током лудила почетног стадијума Културне револуѿије. Дејзина сећања на тај период непотпуна су и фрагментарна, али могу јасно да осетим бол који је доживљавала док је само размишљаала о томе. Начин на који је од описивања догађаја из 1966. прешла на сећања на кућу из доба детињства 1910. наводи на помисао да је та стара кућа била најбоље и најсигурније место за које је знала током целог свог живота.

Ко је те 1910. могао предвидети какве ће јој све опасности донети живот?

Свако ко ју је познавао, сматрао је да је обдарена великом срећом. Ништа осим светле будућности није чекало то здраво и лепо дете. Ко је могао замислити да ће 1972, после пензионисања, живети сама у маленом поткровљу окренутом северу, да ће све што је имала већ дуго бити изгубљено или конфисковано, а да ће она живети од месечне пензије од тридесет шест јуана, 1972. довољно да се купи само најједноставнија храна. Зими би се чак и ваздух који је удисала брзо замрзавао, док би у лето она седела на кућном прагу, надајући се да би поветарац могао да допре до ње однекуд са југа.

Увече 25. септембра 1998. године, она је тихо преминула у свом дому. Црвени крст Шангаја и Медицински факултет однели су њено тело. Сопственом вољом 1985. године одлучила је да своје посмртне остатке поклони Црвеном крсту. У то време породица њеног сина већ се била преселила у Сједињене Америчке Државе, а њен други муж Дејвид Ванг је умро две године пре тога, када је имала седамдесет четири. Тако је у јесен 1998. године њено деведесет година старо тело последњи пут путовало улицама Шангаја, у возилу Црвеног крста.

Дејзи је први пут стигла у Шангај 1918, са целом породицом. Пре него што су кренули, она је другарицама невино изјавила:

„Тата целу породицу изводи у ресторан ’Шангај’.“

Шангај није био Дејзино родно место, нити је био њен дом. До 1949. године већина њене браће и сестара отишла је из града с породицама. Али Дејзи је остала.

Послата је 1969. на острво Чунгминг*, како би била преваспитана кроз рад, а њени сапатници су је називали „она стара странкиња“. Тек је 1990. коначно могла да поново оде и види родну Аустралију, после чега се вратила у Шангај. Касније је једанпут ишла у Сједињене Државе, али се опет вратила у овај град. Донација сопствених посмртних остатака у медицинске сврхе била је њен последњи поклон Шангају. Генерални конзул Аустралије у Шангају, као представник њене родне земље, одао јој је последњу почаст на комеморацији. Дејзин испраћај одржан је, у ствари, у сали за сецирање Медицинског института.

Лежала је у сенци лампе, са кратким шишкама, а чело јој је изгледало исто онако глатко као кад је имала само годину дана. Њена ведрина била је јасна, блистава као каменчић преко кога су воде протицале током деведесет година. Око лампи причвршћених за стаклени плафон није било сенки. Размишљала сам о томе да ли су студенти медицине који су стајали околу и посматрали своје предаваче приметили тај ведри израз на њеном лицу.

На испраћају је интониран Моцартов „Реквијем“, а Дејзи је била обучена у свој омиљени црни жакет у кинеском стилу. Током шездесет година била је потпуно престала да носи западњачку одећу. Сматрала се Кинескињом и веровала је да треба да носи кинеску одећу, као што је чинила двадесетих и тридесетих, у њеним најбезбрижнијим годинама. Званичници

* Чунгминг је острво у близини Шангаја, сада већ део шире градске територије, на самом ушћу реке Јангце у Источнокинеско море. (Прим. прев.)

из Управе за кинеску дијаспору* тек су на крају сазнали да је она Кинескиња рођена ван земље, која се вратила у Кину још као дете. Она то никоме никада није помињала.

Зидови мале ледене просторије, обложени зеленим плочицама, били су прекривени са тридесет шест аранжмана свежег цвећа, чији је мирис одисао пролазношћу њиховог живота. Било је много белих љиљана, чији су се сјај и бела боја подударали са Дејзиним изгледом. Такође је било много хризантема, са још неотвореним пупољцима, јер је она увек волела хризантеме. Њено енглеско име било је Дејзи, што значи хризантема – делиле су исто име. Свеже цвеће било је свугде око ње и око њене фотографије.

Ишла сам да је посетим у поподневним часовима 24. септембра и донела јој неколико белих ружа, које је она ставила у воду у вазу на ормарићу зелене боје. Био је то један од ретких комада намештаја за који је добила дозволу да га понесе 1966, када је била истерана из свога дома.

Док је сређивала руже, рекла је:

„Ви знате колико ја волим цвеће. Како су лепе!“

И она је тога дана лепо изгледала. Њена као снег бела коса била је свеже ондулирана. Били су то дани њеног заласка. Питам се да ли се тих дана сетила врта у својој старој кући у Аустралији, да ли се сећала ружа које је тамо засадио њен отац. Волела је свеже цвеће, као што га је и он волео.

* Представници ове владине управе присуствовали су испраћају због Дејзине деце, која су живела у иностранству. (Прим. прев.)

Током својих последњих дана рекла ми је да понекад види одблеске сенки, које лутају по плафону, сенки за које је знала да су духови, којих се није бојала. Можда су то биле душе њених најмилијих, који долазе да је прихвате, као што су је онда, када је имала само годину дана, одвезли до фотографа, а сада долазе по њу, да је одведу тамо где се сви они налазе.

* ДРУГО ПОГЛАВЉЕ *

1915

ШЕСТ ГОДИНА

六岁

爹爹帶我们去
一家叫“上海”的中餐馆

КИНЕСКИ РЕСТОРАН „ШАНГАЈ“

Дејзи је њосмајрала свој оца како води маму и сџарију сесџру у ојеру. Облачили би се лејо и увек је џу била бомбоњера. Гледајући џо док је одрасџала, раговала се, уверена да је чека слична будућносџи.

Млађа деца породице Квок Бјао са најстаријом сестром
Еди, пред полазак из Сиднеја у Шангај 1917. године,
као да са собом желе да понесу слободан и
опуштен изглед становника Океаније.

У септембру 1987. отишла је из Шангаја, да у Сједињеним Америчким Државама посети свога сина Џунг-ченга и његову породицу, као и друге чланове своје породице, које није видела више од тридесет година.

Њен супруг Ву Јусјанг ухапшен је још 1958. године. Наређено му је да влади врати суму од 64.000 америчких долара. Због тога је Дејзи писала својим рођацима у иностранству, молећи за финансијску помоћ. Послала је бројна писма, али само јој је Воли одговорио. Он јој је послао 8.000 долара, суму коју му је она раније била позајмила. Када је 1962. почела да предаје енглески, он јој је послао уџбенике за енглески и најновије издање речника. Изгубила је контакт с њим кад је почела Културна револуција.

Док су били деца, Воли је био вођа који је увек имао нешто да јој предложи или покаже. Док су преко океана шест недеља путовали јапанским поштанским бродом према Шангају, игра коју су највише волели

била је „пратите вођу“. На том путовању он је јасно успоставио своје вођство над њом.

Пре него што су се одселили из Сиднеја, родитељи су их одвели код фотографа. Дејзи је тада била виша од Волија, али он је тражио да она седне тако да он изгледа виши. Њих двоје су били најблискији међу браћом и сестрама. Док је Дејзи била тинејџерка, Воли је предложио да она почне да учи да свира на клавиру и да вози ауто, што се тада сматрало прилично модерним за девојке које су припадале друштвеној елити Шангаја.

Дејзин најмлађи брат Џорџ 1956. изненада је отпутовао у Гуангџоу, одакле се пребацио преко границе у Хонг Конг. Док је рашчишћавао свој писаћи сто, пре одласка, открио је тајну фиоку у којој је био револвер, који је припадао другом по старешинству брату Леону. Током 1947. Т. В. Сунг је помогао да компанија „Винг Он“ изађе из кризе. Као резултат тога, Леон је био постављен за директора компаније. Међутим, пре тога, 1948, били су приморани да предају своје фондове у девизама, како би подупрли владу у Ханђингу приликом емитовања нове валуте. Овим послом руководио је Чанг Ђингкуо, син Чанг Кај Шека. Плашећи се за сопствену безбедност, Леон је сто предао млађем брату Џорџу и побегао у иностранство. Џорџ је био само један од руководилаца. У ноћи пре него што ће кренути за Гуангџоу 1956. године, Џорџ је предао револвер Дејзи и затражио да га се ослободи. Поседовање ватреног оружја, иако оно никада није било употребљено, било је једна од кривица приписаних

Дејзином мужу Ву Јусјангу, који је закопао револвер испод дрвета у њиховом врту.

Џорџ никада није сазнао шта се догодило након што је отишао из Шангаја. Дејзи се видела с њим и његовом женом, која је држала козметички салон на Хавајима. Носио је кошуље са цветним дезеном, у популарном хавајском стилу. С годинама је више личио на старијег човека јеврејског порекла него на оног дебељушкастог малог дечака са старе породичне фотографије. Дејзи никада Џорџу није казала шта је било с револвером. Осећала је да нема сврхе говорити о томе.

Дејзина трећа сестра Елси била је изабрана за прву мис Шангаја. Ране породичне фотографије наговештавале су да ће се развити у привлачну и живахну младу жену. У време Дејзине посете, Елси и њен супруг су преминули после много година проведених у Сједињеним Америчким Државама. Када су она и њене сестре завршиле Мектајерову школу за девојке, Елси је постала врсна јахачица, плесачица и стрелац из лука. Мектајерову школу за девојке основала је 1890. године Мисија јужних методиста ради образовања ћерки елитних породица у Шангају, како би биле спремне да преузму улогу домаћица у том високом друштву. Настава је извођена на енглеском, а већина наставника били су западњаци. Елси је једном повела Дејзи на трке аутомобилима, када се испоставило да је један ауто који су покушавале да престигну возио Воли! Елси се пријавила за такмичење за мис Шангаја када је Дејзи отишла у Пекинг да студира психологију. Дејзи је оданде писала